

Büyük Selçuklu Ordusunda Kullanılan Savaş Aletleri

İbrahim Duman

İstanbul, Selenge Yayınları, 2020, 278 Sayfa, ISBN: 978-605-4944-38-5

Gülseri OKUDAN*

Orta çağ silahları ve askeri sistemi üzerine hazırlanmış ve doktora tezi olan bu eser, İbrahim Duman tarafından hazırlanmıştır. Eser, Büyük Selçuklu Devleti'nin kısa sayılabilecek bir süreçte teşkilatlı ve planlı ilerlemesinin anlaşılması için hazırlanmıştır. Eserde Selçuklu Devleti'nin savaş aletleri, savunma ve kuşatma unsurları gibi pek çok konuya temas edilmiştir. Önsöz, kısaltmalar ve kaynaklar ile esere başlanılmıştır. Eserde faydalanılan silahlar, seramik, madeni ve nümizmatik eserler giriş kısmında aktarılmıştır. Büyük Selçuklu Devleti'nin askeri hayatı hakkında bilgi veren İslam kaynakları, genel tarihler, şehir ve bölge tarihleri, vakayinameler, seyahatnameler, savaş anlatan kaynaklar ve edebi kaynaklar verilmiş ve değerlendirilmiştir. Eser, eski Türklerdeki savaş aletlerinin tarihi, arkeolojik olarak bulunan verilerin konumu ve özellikleri, Asya Hunları, Avrupa Hunları, Göktürkler, Avarlar ve Uygurlar gibi kadim Türk devletlerinin silahları ve askeri düzenleri hakkında bilgiler verilmiştir. Erken dönemden itibaren Türk savaş aletleri üzerine yapılan arkeolojik kazılarda Çin, Rusya, Orta Asya, Polonya, Romanya, Altay Bölgesi, Sibirya ve Macaristan gibi ülkelerde bulunan çeşitli arkeolojik verilerden söz eden müellif, Selçuklu öncesindeki savaş aletlerini ve düzenini İslam öncesi Türk devletlerine kadar işlemiştir.

İslami dönem hakkında verdiği bilgilere Hz. Peygamber dönemi ile başlayan yazar, İslam Devleti'nde kullanılan oklar, yaylar, mızrak, hançer, kısa saplı topuz gibi savaş aletlerinden bahsetmiştir. Dört Halife

---

* Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi.

döneminde kullanılan, Sasani ve Hint kökenli kılıçlar ve zırhlardan bahseden yazar, Bizans ile yapılan savaşları örnek göstererek açıklama yoluna gitmiştir. Emevîler döneminde gelişen Arap ordusu ve bu ordunun teçhizatı ile Abbasi Devleti'nin bu askeri gelişmelere katkıları olan Arap orduları, süvari birlikleri ve ordunun sahip olduğu, ok, yay, mancımık, balta, bıçak, hançer, kalkan gibi savaş aletleri üzerine bilgiler verilmiştir. Abbasi Ordusunda bulunan Türk kuvvetler ve faaliyetleri hakkında bilgiler ile kısa özetler halinde Büveyhîler, Karahanlılar ve Gaznelilerden de eserde söz edilmiştir.

Yazar, eserin asıl konusu olan Büyük Selçuklu Ordusu hakkında öncelikle ordunun saldırı silahları hakkında bilgiler vermiştir. Ok ve yayın ordudaki önemi ve savaş meydanlarında kullanımı üzerinde duran müellif, Selçukluların tarih sahnesine çıktıkları andan itibaren savaşlarda usta bir şekilde ok kullanmalarının Bizans gibi güçlü ve köklü bir devlete karşı başarı elde etmelerindeki önemi üzerinde durmuştur. Süvariler ve yaya orduya da değinen yazar, Selçuklu ordusunu, Gürcü, Ermeni, Bizans ve Arap orduları ile karşılaştırmıştır. Kaynaklara göre Selçuklu Hükümdarlarının savaşlarda daha iyi ve başarılı olduğunu tespit eden yazar, farklı savaşlar hakkında bilgiler vererek konuyu genişletmiştir.

Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan itibaren ok imalatı ve ok çeşitleri hakkında malumat veren yazar, devrin kaynaklarına göre Selçuklu oku ve okçuluğunu anlatmıştır. Devrin müellifleri olan Beylekânî, Isfahânî gibi müelliflerden aktardığı bilgileri eserinde belirten yazar, Selçuklu okunu ve okçuluğunu kaynaklarda geçen şekliyle eserinde anlatmıştır. Selçuklu Devleti için ok ve yayın anlamı üzerinde duran müellif, Türk kültürünün bir simgesi olarak belirttiği ve Selçukluların alameti olarak gördükleri ok ve yayın siyasi hayattaki etkisi ve gücü üzerine de bilgiler vermiştir. Hanedan kanının dökülmesinin uğursuzluk getireceği inancının Selçuklu Devleti'ndeki varlığına değinen yazar yayın kirişi ile hanedan üyelerinin boğulması konusuna da değinmiştir.

Selçuklu ordusunun kullandığı hafif mekanik yaylar, kılıçlar, kullanılan kılıçların imalatı, kılıç çeşitleri ve bu askeri aletlerin seramikler ve çanak çömleklerdeki işlemleri hakkında bilgiler veren yazar, Büyük Selçukluların kullandığı Yemânî, Hindî, Hazarî, Rumî, Frengî ve Keşmirî gibi kılıç çeşitleri hakkında da geniş bir değerlendirmede bulunmuştur. Yemen, Hindistan, Dımaşk, gibi şehirlerin kılıçlarını örnek göstererek Selçuklu kılıçlarının imalatı ve kullanımları hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Kılıç konusunu Selçuklular için kılıcın taşıdığı anlama yer vererek konu sonlandırılmıştır. Selçuklu askerlerinin kullandığı mızrak, gürz, hançer, balta ve bıçak gibi savaş aletlerine değinen yazar, bu silahların imalatı ve kullanımı hakkında bilgiler verdikten sonra günümüzde bu eserlerin müzelerdeki durumları ve konumlarına da eserinde yer vermiştir. Eserin birinci bölümünde Selçuklu askerlerinin saldırı ve savunma esnasında kullandığı savaş aletleri, bu aletlerin imalatı ve özellikleri üzerinde durulmuştur.

Eserin ikinci bölümü Büyük Selçuklu ordusunda kullanılan savuma unsurları anlatılmıştır. İnsanların ve hayvanların zırhları üzerinde duran yazar, Selçukluların Tuğrul Bey döneminden itibaren savaşlarda, kuşatmalarda kullandıkları ve hayvanlarına giydirdikleri zırhların imalatı ve çeşitleri dönemin çağdaş eserlerden alıntılar yapılarak anlatılmıştır. Savaşlarda kullanılan ve askerlerin kendilerini korumalarına

yardımcı olan kalkanlar, bu savunma aracının imalatı ve siper, cenn, turs, dereke, siper-i hadeng gibi kalkan çeşitleri hakkında bilgiler verilmiştir. Büyük Selçukluların savaşlarda yararlandığı miğfer eserde bir başlık olarak işlenmiş, imalatı, çeşitleri ve savaşlardaki önemi savaşlar örnek gösterilerek anlatılmıştır.

Eserin üçüncü bölümünde Büyük Selçuklu ordusunun kuşatma esnasında kullandığı savaş aletleri üzerinde durulmuştur. Ortaçağın en önemli kuşatma aletlerinden olan mancınığın imali ve tarihi gelişimi üzerinde duran yazar, daha sonra mancınık çeşitlerini tarihi süreçte kullanımı ve Türklerin savaşlarındaki etkisi üzerinde durmuştur. Eserde mancınık çeşitleri olan ok mancınığı hakkında devrin kaynaklarını değerlendirerek bilgiler verilmiştir. Büyük Selçuklu devrinde kuşatma savaşlarında kullanılan koçbaşı hakkında da devrin müelliflerine göre bir değerlendirme yapılmıştır. Sapan ve duvar deliciler gibi savaşlarda önemli olan silahlar Selçuklu hükümdarı Sultan Melik Şah'tan Sultan Muhammed Tapar'a kadar genel Selçuklu tarihi boyunca değerlendirilmiştir. Bu bölümde Selçuklu ordusunun neft, lağım, kale merdivenleri gibi diğer savaş aletleri hakkında da bilgilere yer verilmiştir.

Eserin dördüncü bölümünde Büyük Selçuklu Devleti'nde silah imalatı için çelik üretimi, maden işleme teknikleri ve silah ticareti üzerinde durulmuştur. Silah üretimi için gerekli olan çelik üretimi ve bu alandaki teknikler hakkında bilgiler verilmiştir. Demir madeni ve çeliğin dökümü, işlenmesi, kalıpların imal edildiği şehirler, bu konu üzerine bilgiler veren çağdaş eserlerden alıntılar yapılarak aktarılmıştır. Çeliğin üretiminde kullanılan madenlerin kullanım oranları ve bu karışımların kalıpları farklı müelliflerde geçen bilgiler kıyaslanarak anlatılmıştır. Silahların imalatı için uygulanan maden işleme teknikleri üzerinde duran yazar, farklı coğrafyalar arasında yapılan silah ticareti ve tüccarların durumları hakkında da değerlendirmelerde bulunmuştur.

Eserde Kirman Selçukluları dönemine kadar bu ticari hayat hakkında bilgiler sunulmuştur. Silahların ticaretinin yapıldığı, Hindistan, Horasan, Anadolu, Mısır, Afganistan, Hemâdan gibi şehirlerden ve bu şehirlerin silah ticari hayatındaki önemi üzerinde durulmuştur. Silah imalatında kullanılan çeliğin temin edildiği bölgeler ve silah imalatında kullanılan ham maddelerin temin edildiği bölgeler hakkında da bilgilere de yer verilmiştir. Eserde ok ve yay üretiminde kullanılan ağaçlar üzerine değerlendirmeler ve madenlerin özellikleri hakkında bilgilere ulaşmak mümkündür.

Sonuç olarak, ortaçağ Türk Tarihi'nde saygın bir yere sahip bir devlet olan Büyük Selçuklu Devleti'nin ordusunun savaşlardaki başarısının en önemli kaynağı olan silahlar ve silah imalatı üzerine dönemin çağdaş eserlerinde geçen bilgileri inceleyerek kaleme alınmış olan eserde Büyük Selçuklu Devleti'nin savaşlarda kullandığı silahlar ve bu silahların imalatı hakkında verdiği bilgiler ile alanda var olan bir boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. Araştırmacı, farklı devletlerin siyasi ve kültürel hayatları göz önünde bulundurularak Selçuklu ordusunun silahlarını ve tekniklerini değerlendirmiştir. Selçuklu sahasında okunması gereken bir çalışmadır.